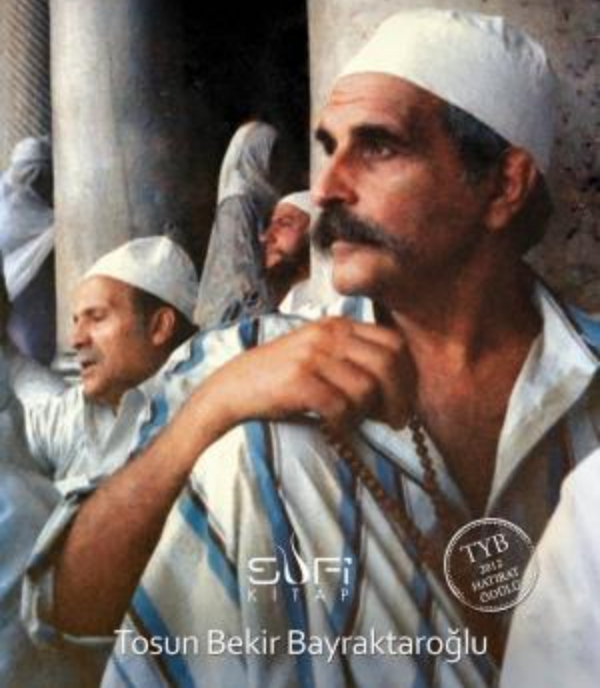

Amerika'da Bir Türk

Şeyh Tosun'un Hatıratı

SUFI
KİTAP

Tosun Bekir Bayraktaroğlu

TAKDİM

Hidayete Açılan Bayrak

Eski dostum Tosun Bayrak* bugün Halvetî Cerrahî tarikatının ABD'deki halifesi... İmanı güçlü, geleneklere güveni sağlam, tarikatının inançlarında ve âyinlerinde özenli, kitapları ve hitabeleriyle yetkin bir şeyh...

Tosun Bayrak, bu şahsiyetine ömrünün son iki üç onyılında ulaştı. Cumhuriyet'in ikinci yılında başlayan yaşamı, 1980'li yıllara kadar, akla durgunluk veren bir çeşitlilik içinde geçti. Bu rengârenk serüven, benzeri az bulunan, hattâ inanılması zor bir roman gibidir.

Çanakkale Savaşı'nda bir kolunu kaybeden Yüzbaşı Hasan Tursun'un oğlu Tosun, bir "aslan parçası" olarak doğmuştu. İlk ününü 4 yaşındayken "Gürbüz Çocuk" yarışmasında birinci gelerek kazandı. Güçlü kuvvetli, yakışıklı bir oğlan olarak büyüdü. Çarpıcı zekâsı ve karizmatik kişiliğiyle İstanbul'daki Robert Amerikan Lisesi'ne girdi. Sınıf arkadaşları arasında Bülent Ecevit, Ahmet İsvan, Tunç Yalman, Altemur Kılıç, Üstün Üstündağ, Nezihi Neyzi, Rahşan Ecevit ve ilerde ün kazanan başka nice parlak gençler vardı. Tosun, Robert Kolej'de şiire ve güreşe merak sardı. Modern Türk şiirinin doğduğu yıllarda o da serbest vezinle putları kıran,

* Müellif, ABD'de Tosun Bayrak ismini kullanmaktadır.

gelenekleri paramparça eden, yenilik âşığı şiirler yazıp yayınlıyordu. Soyadı Bayraktaroğlu idi ama, vakit vakit Bayraktar olarak kısaltıyordu, bazen de babasının Çanakkale’de vatani uğruna bir kolunu kaybettiği için aldığı Yurdakol soyadını kullanıyordu.

Robert Kolej’de ABD karşıtlığıyla dillere destan bir asi gençti. Amerikan arabalarının lastiklerini patlatırdı. Aynı Tosun, İstanbul güreş takımının ağır sıklet pehlivanıydı. 1944’te Robert Kolej’den mezun olmadan az önce Türkiye’nin dillere destan başpehlivanı ağır sıklet şampiyonu Çoban Mehmet ile güreş tuttu. Ben kolejin birinci sınıfında bir öğrenci olarak, seyirciler arasında idim. Ağabeyimiz Tosun’un koskoca Çoban Mehmet’i neredeyse tuşa getirdiğini, sayı farkıyla galip geldiğini görmüş ve hayran kalmıştım. Güreşe devam etseydi, kimbilir, ne şampiyonluklar kazanacaktı ama bıraktı.

Mezun olduktan sonra Tosun iki şiir kitabı yayınladı. Büyük bir başarı vaadi vardı o kitapların. İlk kitabının başlığı “Ve” idi. Delikanlı yaşlarında, 1946 yılında (20 yaşında) öyle bir düzeye çıkmış olan bir şair, ilerde dilimizin en güçlülerinden biri olabilirdi. 1951’de çıkan ikinci şiir kitabı “Söylemeden Söylemek” bu tahminin bir kanıtı gibidir. Ne yazık ki 30’una gelmeden şiirden vazgeçti.

Tosun resim ve mimarlık eğitimi için 1946’da California’daki Berkeley Üniversitesi’ne gidiyor. Ertesi yıl Londra’ya geçerek Courtauld Enstitüsü’nde Sanat Tarihi okuyor. 1949’da Tosun Bayrak, hayatını resme ve sanata adanmak amacıyla Paris’e geçiyor ve yirminci yüzyılın en büyük sanatçılarından ikisinin stüdyosunda çalışıyor: Fernand Léger ve André Lhote... Tosun Paris’te Liba isimli, Çek asıllı genç bir ressam kızla tanışıyor. O yıl evleniyorlar. Genç karı koca Türkiye’ye yerleşmeye karar veriyor. Bayraklar, 1949’dan 1951’e kadar Türkiye’de... Tosun Basın-Yayın ve Turizm Teşkilatı’nda çalışıyor. Bir yandan resme devam etmektedir. 1951’de Ankara’da Devlet Resim Sergisi’ne katılıyor.

Karısı Liba Müslüman olup Leylâ adını almıştır. Ailesi komünizm gelince kaçıp Fas’a yerleşmişti. Babası “Fas’ın hazır elbise kralı” olarak tanınan çok zengin bir adamdı. 1950’li yıllarda

Tosun eşiyle birlikte Fas'a yerleşerek kayın pederinin sağ kolu olarak çalışmaya başladı. Kayın peder ölünce şirketin yönetimi ve aile servetinin bir kısmı Tosun'la eşine kaldı. 250 işçi çalıştıran bir fabrikası ve 6 dükkânı vardı. Tosun da "hazır elbise kralı" diye biliniyordu artık. Karma sergilere katılıyordu, 1956'da bir sanat armağanı kazanıyor. 1958'de kendi kişisel sergisini açıyor. Hem de Türkiye Cumhuriyeti'nin Casablanca Fahri Konsolosu oluyor. Ne var ki Fas toplumunda hanedana karşı hareketler başlamıştı. Bir darbe olacağı, cumhuriyet kurulması yolundaki girişimleri Tosun'un desteklediği hakkında söylentiler çıkınca tutuklanma ve ailenin malına mülküne el konulması ihtimali belirdi. Birkaç gün içinde fabrikalarını ve tüm taşınmazlarını değerinden bir hayli düşük fiyatlara satarak ülkeden kaçtılar. Tosun tam kaçacakken üç gün tutuklanıyor. Ne bir itham, ne soruşturma, ne duruşma, sonra ansızın serbest bırakılıyor.

Bu sefer Amerika'ya sığındılar. Bayrak, 1968 Şubatı'nın sonunda, New York'taki Riverside Müzesi'nin yanbaşındaki parkta "Bir Arabanın Ölümü" adlı bir "kaza heykeli" sergiledi. Amerika'nın en ünlü gazetesinde, *The New York Times*'da, Grace Glueck, sergi hakkında şunları yazıyor: "Müzeye uğrayın da korkunç şeyleri görün: İki ayak kesilmiş gibi, içine et doldurulmuş bir çift asker postalı; domuz kafalı plastik bir kadının ağzından domuz ceninleri çıkıyor, plastik bir kadın gövdesinde canlı bir yılan dolaşıyor." Ünlü *Art* (Sanat) dergisine göre Bayrak'ın sanatı "sürrealist, mistik, dinsel..." "Dantellerle, dışkıyla kaplı unutulmaz imajlar, insanın gizli ve azaplı korkuların gaddar görüntüleriyle yumuşacık şeylerin tezadı... Bayrak'ın sanatı insanın ıstıraplarını, aklını ve cinnetini, itilim ve taşkınlıklarını, sapıklıklarını, hayvanca iştahlarını, zayıflıklarını gözler önüne seriyor."

Liba'dan ayrılarak heykeltıraş Jean Linder (Cemile) ile evlendi. 1970 Kasımı'nda Tosun, New York'un bohem mahallesi Greenwich Village'da "Sokak Tiyatrosu" düzenledi. Birçok müstehcen gösteri içeren bu "tiyatro" medyada geniş ilgi gördü. Diyordu ki: "İnsanları

şoka uğratarak tevazu öğretmek, hayatı olduğu gibi kabul ettirmek istiyorum, böylece daha iyi insanlar olmalarına yardım ediyorum.”

1971 Şubatı’nda Tosun Bayrak, yine Greenwich Village’daki Sonraed Galerisi’nde bir şok etkinliği daha düzenledi: “Bir Savaş Kahramanına Ağıt Töreni”... Babası Yüzbaşı Tursun Bey’e ithaf ettiği bu etkinlik de New York medyasından bir hayli olumsuz tepki aldı.

Birkaç yıl sonra Tosun “şok sanatı”ndan vazgeçip ABD’nin New Jersey eyaletinde Rutgers Üniversitesi’nden sanat tarihi master derecesi kazandı, Fairleigh Dickinson Üniversitesi’nde bu alanda öğretim üyesi oldu. Ve İslam sanatıyla ilgilenmeye başladı. 1980’li yıllarda New York Üniversitesi’ne Türk hat sanatının nice güzel örneklerinden oluşan bir sergi getirdi. O sıralarda, İstanbul’daki Halvetî Cerrahî tarikatının Şeyhi Muzaffer Ozak ile tanıştı, dost oldular. Şeyh Muzafferiddin’den tasavvufu öğrenmeye başladı, İslamiyete ve Sufi geleneğine derin bir merak sardı.

Tosun kendini hemen Halvetî Cerrahî tarikatına hasretti. 1970’lerin sonlarından bu yana, Tosun Bayrak, yalnızca bu uğurda çalışıyor. Spring Valley, New York’ta büyük bir ev satın aldı; o evde hem ailecek yaşadılar, hem de başlangıçta Halvetî Cerrahîlerin âyinleri ve toplantıları orada yapılıyordu.

Şeyh Muzaffer Efendi’nin emriyle Amerika’da irşada başlayan Tosun Bayrak, o zamandan beri Jerrahi Order of America’nın şeyhidir. Tarikatın, yine Spring Valley’de Tosun’un evine yakın bir mescidi/tekkesi var; zikir ve âyinlerin mekânı orası...

Tosun, “şok sanatı”yla içli dışlı değilken de Türk-İslam sanatlarıyla da uğraşıyordu. 1964’te sergilediği büyük bir tablosunun adı “Kur’an’dan Bir Sayfa” idi. Hattâ, 1970 ve 1971’de düzenlediği “Sanat Olayları”nda Mevlânâ’nın *Mesnevi*’sinden hikayeler kullandı. New York’taki Cooper Union adlı kolejde İslâm Sanatı dersleri verdi: Diyordu ki: “Türkiye’de yaşasam kilim dokurdum, hüsn-ü hat sanatını öğrendirdim... Biz Orta Asya - Bizans - İslâm - Türk sentezini kuvvetlendirmeliyiz.”

Yirmi yıldır Tosun, ABD'de Şeyh Muzaffer'in birkaç kitabını İngilizce olarak yayımladı. Tasavvufa merakı ve bilgisi arttıkça kendi eserlerini de gün ışığına çıkardı. 1990'lı yıllardan bu yana çok sayıda telif ve çeviri yayını var: *Secret of Secrets* (Hazret Abdülkadir al-Cilanî'den), *Divine Governance and Human Kingdom* ve *Oneness, Majesty and Beauty* (İbn Arabî'den), *The Path of Muhammed* (İmam Birgivi'den), *The Shape of Light* (Sühreverdî'den), *Inspirations*, *The Book of Sufi Chivalry*, *The Name and the Named: Divine Attributes of God*, *What the Seeker Needs: Essays on Spiritual Practice*.

The Halvati-Jerrahi Order, ABD'de yirminci yüzyılın sonlarından beri dinsel amaçlarla ve eğitim için pek çok bağış sağlamaktadır. Yaptığı hayır işleri arasında, Pakistan sınırındaki Afgan mültecilerine seyyar klinik, Afganlı çocuklara yardım, Filistinli ve Iraklı yetişkinlere ve çocuklara yiyecek, Kosovalı öksüzlere destek, Şili'nin yerli halkı için barınak yapımı gibi etkinlikler vardır. Tosun Bayrak, bütün bu çalışmaların önderliğini yapmıştır ve yapmaktadır.

Tosun Bayrak, İngilizce yazdığı *Esmâü'l-Hüsna* eseriyle İslâm kültürü alanında en önemli katkısını gerçekleştirmiş oluyor. Bu nefis eserde din bilgisi, tefsir, felsefe, görsel estetik, ahlâkiyat ve şiirsel üslup büyüleyici bir sentez oluşturuyor. Hidayete bayrak açmış olan Tosun'un bu güzeller güzeli eseri, manevi değerlerin gücüyle ışıldamaktadır.

Talât Halman

۱۳۴۲ کانون ثانی ۱۳۴۴ رجب شریف

۲۱

کون ۳۱ وقت ظهر ۶ ۵۲ پنجشنبه روز قاسم ۷۵ کون ۳۰

31 Январий 1926 Четвъртъкъ 31

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ

JANVIER

Πρ. Τέτ. Αρχ. 21

21

P. Q. com. le 21

Πέμπτη

Μαξίμου του όμολογητ.
Νεοφύτου μάρτυρος

ՅՈՒՆԻԱՐ - ՀԻՆԳՇԱԲԻ
Սրբոցն Կրտսեանի
Եւ մօտ Յաւադարի.

Jedi

Saint Fructueux
Sainte Agnès.

5686 55 6

ՕՃՈՂ

Henri Zellich & Co. — Constantinople

BİL

Duvardaki takvime göre sene Hicri 1344, Miladi 1926, ay ve gün Receb'in 8'i, Perşembe; Miladi "Janvier", yani Kânunusani'nin (Ocak) 21'i. Malul Gazi Yüzbaşı Hasan Tursun Efendi Kanlıca'daki ahşap evin karşı bostana bakan ikinci kattaki yatak odası penceresinden bakıyor. Neredeyse öğle vakti olmasına rağmen ortalık karanlık, göz gözü görmüyor. Sık sık çakan şimşekler insanı kör edecek. Bahçe duvarının arkasında dere taşmış, yol sanki nehir olmuş, sel götürüyor.

Tursun Bey endişeli. Zevcesi Afife Hanım yatakta, doğum sancılarında inliyor. İki sene evvel de aynı böyle fırtınalı bir günde ilk çocukları çok gülbüz olduğundan doğamamış, ana rahminde ölmüştü. Annesini ölümden zoru zoruna kurtarmışlardı.

Tursun Bey Çanakkale'de cephede bile korku nedir hissetmemişti, amma şimdi sanki eli ayağı tutulmuştu. Acaba korku bu muydu? İki sene önce doğmadan ölen oğlunun ismini Tosun koyacaklardı. İsmi, kundağı, üstü başı -inşallah oğlan doğacak ise- bekledikleri evlatlarına sanki miras kalmıştı. Ya aynı fecaat bugün de olursa, diye korkuyordu.

Afife Hanım can havliyle "Allah" diye feryat edince Tursun Bey; yüzü kıpkırmızı, terden yaş hanımını alnından öpüp, "Ben gidiyorum, hemen doktoru alıp geleceğim. Korkma, canım!" der. Taşlıkta askerî kaputunu giyip dışarı fırlar. Bahçe göl olmuş. Bahçe

duvarı kapısından taş bahçe duvarına tırmanır, sırlıklam cambaz gibi bahçe duvarlarının üstünden Kanlıca İskeleyi'ne doğru koşmaya başlar. Gümbür gümbür patlayan şimşekler birkaç saniyede bir ortalığı aydınlatmakta. Birbiri ardına parlayıp sönen ışıklar akabindeki patlamalar, duvar üstünde koşan Tursun Bey'e kolunu kaybettiği Çanakkale'deki hücumu hatırlatır. Peşinden, o güne dek bütün hayatı gözünün önünden geçer.

Daha 19 yaşında Harbiye'de son sınıfta olmasına rağmen Tursun Bey'i, omuzuna Mülazım-ı Evvel rütbesini takıp Çanakkale'ye yollarlar. Gelibolu'ya varır varmaz daha nefes almadan bir bölüğün başına koyup Seddülbahir'e gönderirler. Siperlerde geçen bir iki günden sonra büyük bir taarruzla düşmanı denize sürme emri gelir. Mülazım-ı Evvel Tursun Bey bütün dünyalığı iki altını bir zarfa koyup Van'da mukim validesi Peluze Hanım'a bir mektup yazar. Anadolu analarının ninnilerde yavrularına "Ya şehit ol, ya gazi" temennilerini hatırlatıp emrihak vaki olursa hakkını helal etmesini ister. Tursun Bey müsterihtir, çünkü zaten annesi sevdiklerinin şehit olmasına alışıktır. Tursun Bey'in ablası Fatıma Hanım'ın babası, sonra da Tursun Bey'in pederi Alaylı Yüzbaşı Bekir Ağa, Rus harplerinde şehit düşmüştür.

Seddülbahir'de, gece basınca ordu harekete geçer. Tursun Bey kılıcını çekmiş, yüz askeri peşinde, süngü hücumunda. Siper üstüne siper atlarlar. Düşman çekilmiştir. Siperler boş. Fakat ilerideki tepelerde sanki bir ateş duvarı var. Düşman donanmasının ağır topları kulakları sağır, gözleri kör edecek cehennemsi bir ateş duvarı çekmiş. Kıta bir ara duraklar. Emir, düşmanı denize dökmektir. Tursun Bey kılıcını kılıfına kor, siperde şehit düşmüş bir askerin tüfeğini ve mermilerini alır. Yüz askeri ile ateş duvarına doğru koşmaya başlar. Toz, duman, ateş... Düşenlerin üzerinden atlayarak ateşin içine dalarlar, artık ne kulak duyar ne göz görür. Tursun Bey barajı geçmiştir. Tepeden aşağıda, deniz kenarında karınca sürüsü gibi düşmanı görür, amma arkasına baktığı zaman yüz askerinden üç kişi kalmıştır. Zaten bombardıman durmuştur. Tursun Bey "Döne-

Tosun 2 yaşında, anne ve babasıyla

lim” der. Birden bir patlama... Hemen yanlarına düşen bir şarapnel Tursun Bey’in sol kolunu alır götürür, üç askerden ikisi şehit olur. İbrahim adındaki son nefer kan kaybından bayılan Tursun Bey’i arka siperlere taşır ve ölümden kurtarır.

Hayalinden bu hatıralar geçerken Tursun Bey sıırıslıklam, nefes nefese kendisini Kanlıca İskelesi karşısındaki doktorun evinde bulur. Doktor Bey tanındıktır. Sele, yağmura rağmen gene yolun bir kısmını bahçe duvarlarının üstünde yürüyerek eve varırlar. Doktorun müdahalesiyle tosun gibi gürbüz bir oğlan doğar. Doğmadan ölen ilk oğullarından kalan kundaklarla kundaklarlar, gene ondan miras kalan Tosun ismini oğullarına verirler.

Tosun iki yaşlarında iken, İstiklal Harbi’nden sonra Kuleli’de hoca olan Tursun Bey tekaüt (emekli) edilir ve Arnavutköy ve Bebek arasındaki Osmanlı’dan kalma Fransız Rejisi’nde iyi bir iş bulur. Arnavutköy vapur iskelesinin hemen yanındaki yalının birinci katına taşınırlar. Hâlleri vakitleri iyidir. Hatta Tursun Bey’i işe götürüp getiren, bazen de gezdiren Reji’nin bir deniz motoru vardır. Arnavutköy, Rum dolu. Tursun Bey oğlunun düşman dilini öğrenmesini ister. Kendisi de çat pat Fransızca ve iyi Almanca bilir. Fatih Sultan Mehmet de Sırpça, Rumca bilirdi ya! Çocuk kiryede (kilise) Rum çocuklarıyla ana mektebine yolların ve kısa bir zamanda çatır çatır Rumca konuşur.

Evde zabıtlıktan kalma at derisi kaplı bir sandık vardır. İçi sanki cephanesi! Yunan filintaları (ufak tüfek), kuşak kuşak mermiler, envaiçeşit tabancalar, süngüler, kılıçlar... Hatta Çanakkale’de kolunu kaybettiği gün belinde olan kılıfı deri kaplı ve kan lekeli Tursun Bey’in kılıcı da o sandıktadır. Küçük Tosun o sandığın içindeki şeyleri çok sever, hatta bir gün kimse bakmazken kılıçlardan birini çekip alır ve önündeki halıya batıra batıra yürürken küçücük ayağına da saplar. Çılgınlığa gelen babasından delik deşik ettiği halı için değil de ayağını kestiği için poposuna ilk tokadını yer.

Bir gün asıl olan olur. Tursun Bey her arada sırada tüfekleri, tabancaları yağlar ballar! Tosuncuk da seyrederek. Ne olduysa olur,

Sağdan sola (oturanlar): Tosuncuğun dedesi İhsan Efendi, babaannesi Peluze Hanım ve Tosuncuk, (ayaktakiler) dayısı Mülazım Alaeddin Bey, annesi Afife Hanım, babası Tursun Bey, Tayyareci Yüzbaşı Celal Bey, Arnavut Dadı

Tosuncuk 5 yaşında, tifodan sonra, Samsun

bir tabanca patlar, kurşun Tosuncuğun sol baldırına saplanır. Kemiği yarım santim ıskalamıştır. Tosuncuk topallıktan kurtulmuş ve o da gazi olmuştur. Annesi kıyametleri kopartıp sandığın atılmasında ısrar etmişse de sandık durur. Nereye giderlerse sandık da gider.

Babası Tosun'a dört yaşında iken tabanca atmasını, tavuk kesmesini öğretir. Koşturur, dağa tırmandırır. Askeroğlu asker yetiştirecektir. Çünkü babası, dedesi, dedesinin dedesi asker, çoğu da şehittir. Amma Tosun, ayağını kılıçla delip, bacağından kurşunlandıktan sonra artık tüfeği, kılıcı pek sevmez olur. Bu arada, Fransız Rejisi devletleştirilip Türkiye Cumhuriyeti İnhisarlar Müdüriyeti olmuştur. Tursun Bey de devlet memuru olup Samsun İnhisarlar Müdürü olarak ailesiyle beraber Samsun'a taşınır.

Tosuncuk doğuştan mı ne, aşk aşığıdır. Arnavutköy'de kiryede ana mektebine giderken hocaları olan Rum kızına âşıktır. Öğle üstü çocuklar ikindi uykusuna yatarlar. Tosun illa Rum hocahanımın yanına yatmak ister, ona sarılır. Rum kızı da Tosuncuğu sever.

Tosun beş yaşında. Samsun'da üst katta annesinin arkadaşı sarışın bir genç hanım vardır. Genç komşunun çocuğu yok, Tosun'u çok sever. Tosun ne vakit kaçabilse yukarıdaki genç hanımla haşır neşir. Aşka gelip bir gün Tosun kadıncağızın kolunu ısırır. Öyle bir ısırma ki kan çıkar. Birkaç gün sonra kadın tifodan yatmakta. Tosun da kadının kanından kaptığı tifoya yakalanır, doktorlar ölümünden zor kurtarırlar.

Ertesi sene Tursun Bey Antalya'ya nakledilir. Tosun mektebe girer. Bu sefer de ana mektebi muallimesi sarışın genç hanıma âşık. Mektebin bahçesinde büyük bir çam fıstığı ağacı var. Bazen muallim hanım talebelerine bu ağacın altında ders verir. Talebeler bağdaş kurmuş, hoca hanım ayakta. Tosun'un annesi oğlunu daima şık giydirir. Kısacık pantolonlar, cici bici gömlekler, asorti çoraplar... Tosun da bağdaş kurmuş hayran hayran muallim hanımı aşağıdan dikizliyor. Birden hoca hanım Tosun'un başında durur, yüzü gazaplı, parmağıyla Tosuncuğun apış arasını işaret edip, bütün çocukların önünde, "Ayıp, utanmıyor musun?" diye

1933, Atatürk ve Tursun Bey, Cumhuriyet'in 10. yıl dönümü, Antalya

bağırır. Tosuncuk bakar, kısıcak pantolonunun kenarından meğer ne görünüyor! Hicabından ölecek, korkar mektepten kaçır. Bu hadise senelerce Tosun'da bir kompleks olarak kalır.

Sene 1933. Cumhuriyet'in onuncu sene-i devriyesi. Atatürk Antalya'ya geliyor. Müthiş bir hazırlık, her yolbaşı çiçeklerle tezyin edilmiş, tak-ı zaferler, bayraklar, ışıklar... Tursun Bey'in çok sevdiği ve onu çok seven bir mebus var: Antalya mebusu Rasih Hoca. Atatürk'ün de sevdiği sakallı bir cami hocası, muhterem bir zat. Her Antalya'ya gelişinde muhakkak Tursun Bey'i ziyaret eder, yemeğe kalır, sohbet ederler. Tosuncuk da Rasih Hoca'nın elini öper, sessiz sedasız oturup onları dinler. Atatürk'ün geleceği gün giyinilir, kuşanılır. Rasih Hoca zaten devlet memuru olarak protokole dâhil olan Tursun Bey'i ve küçük Tosun'u da yanına alır, beraberce limana inerler. Herkes, Rasih Hoca bile, gemiden inen Gazi Paşa'nın eğilip elini öper. Sadece Tursun Bey dimdik durur ve askerî bir selam çakar. Atatürk, babasının tek elini tutan Tosun'un başını okşar. Babası, Rasih Hoca ile beraber Atatürk'ün peşinde. Tosun, limanın üstündeki parkta babasından ayrılarak yakındaki evlerine doğru yürür. Günün heyecanı ile tam evin önünde yolu koşarak geçerken dört nala gelen faytonu görmez, düşer. Allah muhafaza edip atlar çığnemez, fakat faytonun iki tekerleği sağ bacağını ezer. Kemik kırılmamıştır, sadece yara bere. Tosun içneden çok korkardı. Hatta yaramazlık ettiği zaman annesi "Seni içneciye götürürüm" diye onu korkuturdu. Baba eve gelince, Tosun'u hemen aile dostu Dr. Burhanettin Bey'e götürürler. Burhanettin Bey, "Muhakkak tetanoz içnesi yapmak lazım" deyince Tosun yaralı bacağına rağmen kapıdan fırlar kaçır. Öyle bir koşır ki babası yetişemez. Ancak geçen bir faytona atlayarak oğlunu yakalar, bağıra çağıra tetanoz içnesi yapılır. Fakat, sanki bu işkence yetmez gibi, sonraki günlerde bacak şişer, iç iltihap oluşmuştur. Bu sefer Dr. Burhanettin Bey, Tosun'u kloroform ile bayıltıp bacağını iki yerden yarararak tüp koymak suretiyle cerahatı akıtır. Bu da Cumhuriyet'in onuncu senesi hatırası olur.

Antalya yazları çok sıcaktır. İmkânı olan birçok devlet memuru gibi Tursun Bey de hanımını ve oğlunu vapurla İstanbul'a yollar. Afife Hanım, Tosuncuk, dedeleri İhsan Efendi ve Afife Hanım'ın üvey annesi Hayriye Hanım, yazları Kanlıca'daki evde geçirirler. Ev büyük bir bahçe içerisindedir. Erik, incir, ceviz, kestane, fındık ağaçları arka tepeye doğru set set yükselir. Ahşap evin karşısında koca bir çınar ve bir bostan vardır. Bostanın kuyusundan su çeken değirmeni döndüren gözü örtülü bir beygir habire döner durur. Tosuncuk bunu seyretmeyi, yaz yağmurları yağdığında oluklardan akan suların toplanarak kocaman bir fıçıya girmesini çok sever. Dedesi İhsan Efendi Bab-ı Âli'de katiplikten mütekaat, pek öyle çoluk çocukla meşgul olacak kimselerden değil. İkinci katta, bostana bakan odasında, başında takkesi, sırtında entarisi, oturur, okur, yazar, çizer. Bazen giyinir, çok şıktır. Kolalı gömlek, incili kravat iğnesi, çizgili pantolon, siyah ceket, ayağında siyah rügan ayakkabı, gri getr ve elinde gümüş saplı ince bastonuyla tam bir Osmanlı katibi! Bu kıyafetle iskelenin yanındaki kahvehaneye gider, orada etrafını alırlar, sohbet eder, bazen tavla oynar, nadiren de vapurla İstanbul'a giderdi. Bazen büyük oğlu Dr. Zühtü Bey'in Tosun'la aynı yaşta olan ikizleri Kanlıca'ya gelirler, ufak çocukları da getirir, çocuklar iskele meydanında oynar, kahveye gelen lokumlar çocuklara ikram ediliirdi.

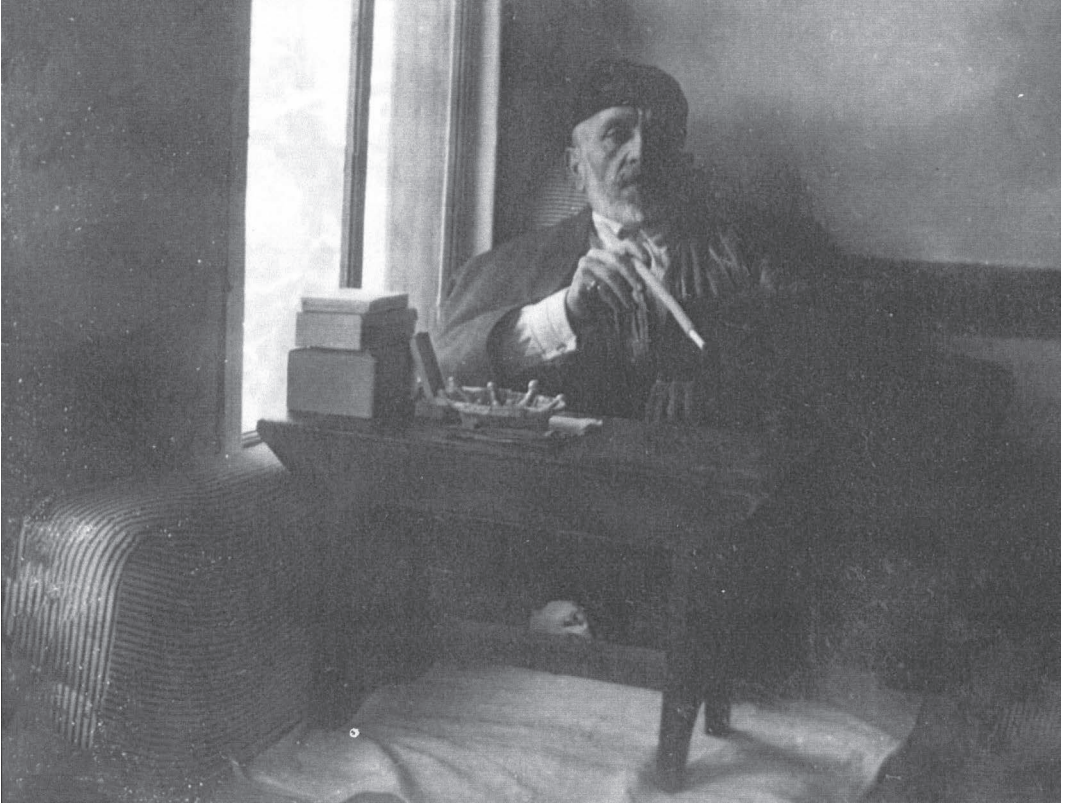
İhsan Efendi akşamcıydı. Her gün güneş batarken sedirde pencereye karşı oturur, hanımı Hayriye Hanım'ın itina ile hazırladığı ufacık tabaklar içinde çilingir sofrasını bir tepsi içinde önündeki rahlesinin üzerine bırakır, ufacık bir şişe Altınbaş rakı, minnacık kristal bir şişe içinde soğuk su, Efendi demlenirdi. Bu sırada küçükler katien odaya giremezler, amma Tosuncuk girer, bir köşeye oturur, dedesinin verdiği kara kalem ve kâğıtla resim yapar, hatta dedesi bazen ona çerezlerden tattırırdı. Tosun en çok gemi resmi yapmasını severdi. Kimisi yelkenli, kimisi borulu gemiler... Sonra dedesine gösterirdi. Dedesi onu insan resmi yapmaya teşvik ederdi. Hatta arada sırada onu İstanbul'a Topkapı Sarayı'na götürüp minyatürleri gösterir, Heykel Müzesi'ne götürüp Yunan, Roma

heykellerini seyretilirip “Böyle resimler yap” derdi. Dedesinin lafını dinleyen Tosun, beş yaşlarında insan resimleri yapmaya başladı. Sonra, beş on santim büyüklükteki insan resimlerini karton üzerine yapıp makasla keserdi. Tosun’un beş yaşlarında yüzlerce kartondan insanı vardı, bunları seviştirir, dövüştürür, bunlarla oynardı. Zaten o zamanlar pek oyuncak filan yoktu. İlk topu Tayyareci Yüzbaşı amcası Celal Bey hediye etti, ilk çikolatayı da onun elinden yedi. Hoş, evde kuruyemiş, Hacı Bekir şekerlemeleri boldu, amma pas-taydı çikolataydı yoktu.

Bir gün âdet bozuldu. İhsan Efendi demlenirken, Tosuncuk da köşesinde resim yaparken kapı tıklandı. Afife Hanım bir hışımla ağlayarak içeri girdi. Babasına kocasını acı acı şikayet etti. Tursun Bey yaz sonu hanımını ve oğlunu alıp Antalya’ya götürmek için gelmişti. Herhâlde atıştılar. İhsan Efendi kızgın, kızına “Çağır o adamı buraya!” dedi. Tursun Bey geldi. Sağ eliyle olmayan sol kolunun boş ceket kolunu tutmuş, el pençe, hürmetle ayakta, kayınpederinin önünde durdu. Hâlbuki herkes Tursun Bey’e hürmet ederdi, ondan korkardı. İhsan Bey, Çanakkale kahramanı Tursun Bey’e “Pis Türk!” diye bağırdı ve epeyce haşladı. Buna şahit olan Tosuncuk şaşıtı kaldı. Seneler sonra Tosun, Robert Kolej’in son sınıfında 19 yaşında babasıyla sıkı fıkı dost olduğu zaman kendisine sordu, “Çocukken dedem size ‘Pis Türk!’ diye hakaret etmişti, o Türk değil miydi?” Babası şu cevabı vermişti: “Hayır oğlum, o Osmanlı’ydı”.

İhsan Efendi 1936’da karaciğer sirozundan vefat etti. Kanlıca’daki evin borçlarını ödemek için Tursun Bey’in 400 lirası yoktu. Zaten hanımı Kanlıca’yı sevmezdi. Gözü Taksim’de, Maçka’da bir apartmanda oturmakta idi. Ev açık artırmada 400 liraya bir hoca hanıma satıldı. Daha sonra yıkıldı, arazisine dört beş apartman yapıldı.

Tursun Bey ve ailesi Antalya’da Tosun beşinci sınıfa gelinceye kadar kaldılar. Tursun Bey’in dirayetiyle o zamanın Antalya’sının en modern binası olan dört katlı İnhisarlar Dairesi şehrin merke-

1930'lar İhsan Efendi, Kanlıca

zinde inşa edildi. Dördüncü katı çok büyük bir taraça ve müdüriyet lojmanı idi. O ev ve taraçada Tosun 8 yaşında iken muhteşem bir sünnet düğünü yapıldı. Vali dâhil bütün ekâbir oradaydı. Saz heyeti, hokkabazlar, envaiçeşit hediyeler... Sünneti Operatör Doktor Burhanettin Bey yaptı. Acımasın diye yapılan iğneyi reddeden ipek entarili Tosuncuk ameliyat esnasında babasının ipek mendilini göğüs cebinden çekip dişlerinin arasına alıp acıdan bağırarak için çiğnedi çiğnedi, hamur gibi yaptı. Erkeklik bu ya!

O yaz, Tursun Bey sıcacık Antalya'dan Türkiye'nin ta öbür ucuna, buz tutan Kars'a tayin edildi. Afife Hanım tam Antalya'nın sosyetik hayatına alışmışken, bu sürgün... Evde kıyametler kopuyor. Tursun Bey zaten Şarklı; üstelik annesi, kız kardeşi Saadet Hanım ve kayınbiraderi Miralay Akif Bey Kars'ta Alay Kumandanı, o memnun. Tosun'un da -olmayan- kardeşi gibi sevdiği, onların Tosun'la aynı yaşta olan oğlu Doğan da Kars'ta, o da memnun. Sadece Afife Hanım mahzun...

Eşyalar toplanır. Vapurla İstanbul'a nakil. Oradan gene vapurla Trabzon'a. Trabzon'dan eşyalar koca bir kamyonu yüklendikten sonra önde şoförle beraber ana-baba-oğul sığışır, dağlar, taşlar, uçurumlar geçilir. Eylül ayı, kar başlar. Tosun'u sıtma tutar, hem de ateşli, tir tir titrer. Böyle bir yolculukla Kars'a varılır. Şehrin İstanbul'da bile olmayan geniş parkı, ana caddesinin üstünde Ruslardan kalma iki katlı taş bina: İnhisarlar Dairesi. Üst katı müdüriyet lojmanı. Odalarda "peç" var: bir nevi ocak. İki odayı birden ısıtıyor. Odun yok, tezek yakılıyor. İlk mektep çok yakın, hemen arkada. Binanın önünde yolun öte yanında askerî mevkiden gelen atlı tramvayın son durağı var. Ev ırmağın öte yanındaki parka da çok yakın. Kışın ırmak donar, üstünden arabayla bile geçilir. Askerî atlı tramvayda da soba yanar.

Tosun ilk mektep beşinci sınıfa kaydolur. Hocası, Kemal Bey. Hayatı boyunca, Robert Kolej'de, Amerika'da, İngiltere'de, Fransa'da tahsil aldığı hocalarının çoğunun adını unuttur, Kemal Bey'in adını unutmaz. İlk mektep gene Ruslardan kalma taş bir binadır. Sınıfın

penceresinden Kars Kal'ası ve altında buğday deposu olarak kullanılan üstü kuleli eski bir kilise görülür. Tosun tam bu pencerenin önündeki sıraya yerleşir. Yanına da uzun dalgalı sarı saçlı bir kız oturur. Hemen arkadaş olurlar. Kızın babası binbaşı. Sabahları askerî mevkiden gelen atlı tramvaydan kız iner, Tosun karşılar, mektebe beraber gider gelirler. Kızın ismi Süreyya. Tosun kıza âşıktır.

Kemal Bey ders veredursun, Tosun'un gözü dışarıda. Defterine hocanın söylediklerini yazacağı yerde, Kars Kal'ası'nın, buğday deposu kilisenin resimlerini çizer, amma fena talebe de değildir. Hoca sorduğu zaman doğru cevapları verir, akşamları evde derslerine çalışır. Kemal Bey Tosun'un resim yaptığını bilir, pek bir şey demez. Hatta bazen, "Gel göster resimlerini, bakayım" der, "Şunu şöyle yapsan daha iyi olur" diye nasihatler verir. Hoca İstanbullu; sınıfın çoğu -memur, zabıt çocuklarından gayri- Karanlı. Kemal Bey Tosun'u sever, Tosun da hocasını sever ve sayar.

Öğle vakitleri talebeler yemekhaneye iner. Tosun'un annesi ona bir hizmetçi ile sefer tasında sıcak yemek yollar. O da yemeğini Süreyya ile paylaşır. İkisi yemekhaneye inmeyip sınıfta, sıralarında yemeklerini yerler. Böyle bir gün kazaen Tosun sıradaki mürekkep okkasını devirir, Süreyya'nın bembeyaz entarisi berbat olur. Süreyya'nın çılgılığın Kemal Bey içeri girer ve Tosun'un yanağına bir şamar atar. Herhâlde Tosun, Süreyya'yı elliyor mu zannetti? Tosun perişan, eli yanağında mektepten kaçır, doğru babasına şikayete. Babası, "Herhâlde hak ettin, hocanın hakkı vardır" deyip, elinden tutup, mektebe geri getirir. Zaten Tosun mektebe ilk başladığı gün babasının Kemal Bey'e "Eti senin, kemiği benim" dediğini dehşetle duymuştu. Sevdiklerinden gördüğü bu haksızlığı Tosun hiç unutmadı.

Kars'ta iki yaz, bir kış kalındı. Tursun Bey kendisini sevip sayanların torpili ile İnhisarlar Umum Müdürlüğü'nde şube müdürü olarak İstanbul'a tayin olundu. Afife Hanım'ın ısrarı ile Pangaltı'da ufak bir apartmana taşındı. Kars'tan beri Afife Hanım ile Tursun Bey'in arası pek iyi değildi. Evde huzursuzluk, hatta kavgalar

başlamıştı. Afife Hanım'ın hayali aslında bir kız çocuğu, amma erkek de olsa evladını çok severdi. Tursun Bey oğlunu bir bahadır yetiştirmeye çalışıyordu; Afife Hanım ise oğlunun saçıyla, başıyla, kılık kıyafetiyle sanki bir kız çocuğu yetiştirmiş gibi ilgileniyor, mutfağa bile sokarak yemek pişirmesini öğretiyordu. Kavga sebeplerinin çoğu da Tosun'un yetiştirilmesinden çıkıyordu. Tursun Bey düşündü taşındı. Bu kadınla, oğlunu Kuleli'ye asker olması için yollayamazdı. Amma, muhakkak leyli bir mektep bulup bu çocuğu bu kadının elinden kurtarmak, kavga gürültüden uzaklaştırmak lazımdı. Hem de tek oğlunu, kendisi, soyu sopu gibi muharebede harcamak istemiyordu. Dostlarının çoğu şimdi paşa, vekil vükela, zengin olmuştu. Onların çocukları Fransız, Alman, İngiliz mekteplerinde okuyordu, "Maaşımın yarısına yakını gitse de, ben de oğlumu Robert Kolej'e yollayacağım" dedi. Ve Tosun 12-13 yaşlarında ana-baba kucağından alınıp Robert Kolej'de, akademinin orta okulunun "Prep", yani İngilizce Hazırlık sınıfına leyli kaydedildi.

Albert Hall'da, kendi yaşında, Rumu, Ermenisi, Yahudisi, hâli vakti iyi Türklerden on on beş kişinin yattığı bir yatakhaneye taşındı. Ana-baba şefkati yok, Profesör Allen'in zulmü var. Sabahın köründe zil çalar, koş, yıkan, futbol sahasını koşarak geç. Hamlin Hall'da sabah kahvaltısına geç kalırsan yandın! Akşama kadar dersler, akşam yemeğinden sonra Study Hall, yatmadan evvel bir buçuk saat sessiz sedasız ders çalışmak. Sonra, soyun yat, bir satır kitap okumaya bile vakit kalmadan elektrikler söner. Tosun bu yaşta kitap okumayı, bilhassa Rus yazarlarını, Dostoyevski, Gogol'un romanlarını sever. Study Hall'da ders çalışacağına ders kitabının, defterinin içine romanlarını saklar, okur.

Bir gece, dershanede "Çariçe Katerina'nın Aşk Hayatı"nı saklı saklı okurken, profesörü Allen başına dikilir, sertçe kitabı çekip alıp Tosun'u kulağından yakalayıp "Gel benimle bakalım!" der. Tosun'u alıp aynı kattaki apartmanına götürür. Profesör Allen'in zevcesi eski bir balerin, Beyaz Rus, Bela. Profesör Allen, İstanbul'un işgalinden kalma bir eski İngiliz zabiti. Hatta ileride Tosun'un babasıyla iyi

arkadaş olurlar. Çanakkale’de, Seddülbahir cephesinde Tursun Bey’in kolunu kaybettiği gün Profesör Allen karşı cephede. Oturur, sanki futbol konuşur gibi, “Siz bunu yaptınız, biz bunu yaptık...” diye güle oynaya konuşurlardı.

Bir elinde “Katerina’nın Aşkları”, bir elinde Tosun’un kulağı, Profesör Allen evine girince kapıyı açan Bela sorar, “Ne oldu?” diye. Profesör Allen hadiseyi anlatınca, Bela kahkahayı atar, “Bırak çocuğu, gitsin” der. Profesör Allen çocuğu bırakır amma, “Katerina’nın Aşkları” ve sonra da dolabı aranıp bütün Rus romanları gasp edilir. Bela’nın Tosun’a olan sevgisi bütün kolej tahsili boyunca devam eder, hatta son sınıfta Bela kendi yaptığı Rus votkasını Tosun’a tattırır.

Tosun akademinin üçüncü senesinde İngilizceyi çabucak öğrenir; İngilizce, edebiyat, Türkçe, tarih, biyoloji derslerinde çok iyidir. Matematiği pek sevmez. Resimde berdevamdır. Jimnastiğe gelince... Hocaları bir Rus, ismi Nadolski. Tosun’a kancayı takar. Tosun Kars’ta irileşmeye başlamış, boyu 12-13 yaşlarında 1.80’e, sikleti 100 kiloya yaklaşmıştır; çocuklar arasında en irisi. Nadolski, Tosun’un kilolarını eritmeye azmetmiştir. Elinde sopa, talebeleri Bebek sırtlarında uzun mesafe koşturur. Tabii Tosun en arkada Nadolski’nin kamçısını yer durur. Bu hınç Tosun’un içinde ta kolej son sınıfa kadar kalır.

Tosun, 17-18 yaşlarında boy 1.82, kilo 130, güreşe merak sarar. Babası lehtedir, annesi katiiyetle aleyhtedir. Taksim’deki sosyetik Sipahi Ocağı’nda tenis oynamasını ister. İhtimamla beyaz şort, gömlek, tenis pabucu, Slazenger tenis raketi alınır. Zavallı Tosun devasa, bu acayip kıyafetle, elinde raket, utana sıkıla Sipahi Ocağı’na varır. Orada da tenis hocası bir Rus. Tosun sahada, topa bir vurur, top ta öteki mahallede! Birkaç hafta sonra hoca pes eder.

Babası, Tosun’u sevdiği dostu Güreş Federasyonu reisi Vehbi Bey’in tavsiyesiyle Fatih Güreş Kulübü’ne götürür. Türkiye’nin en seçme pehlivanları orada. Samsunlu Ahmet, Mersinli Ahmet; Çoban Mehmet Berlin Olimpiyatları üçüncüsü... Antrenör Finlandiyalı

Pelinnen, Tosun'u Greko-Romen ağır sıklette Londra Olimpiyatları'na hazırlayacak. O zamanın pehlivanları tahsilsiz Anadolu çocukları, ya kapıcı, ya hamal, Tosun'un yeni dostları. Bazen pehlivanları evlerine yemeğe davet eder. Tosun'un annesinin hazırladığı koca bir tencere yemek üç dört pehlivana neredeyse yetmez. Anne perişandır; Tosun'a, "Allah seni zaten hamal olmak için yaratmış" der. Tosun, seneler sonra, yüzlerce dervişinin yükünü sırtında taşıyan bir tarikat şeyhi olunca annesinin bu sözünü hep hatırlar.

Tosun, kolej son sınıfta, İstanbul ağır sıklet şampiyonu bir pehlivan. Kolej in jimnastikhanesinde Çoban Mehmet'le bir gösteri maçı tertip eder. Herkes orada. Bir köşede de Tosun'a jimnastik sınıfında "köfte" diyen Nadolski. Tosun 130 kilo, Çoban ondan daha ağır. Çoban'ı Nadolski'nin üstüne doğru bir sürer, minderden çıkıp, çeyrek ton, Nadolski'nin üstüne düşerler. Tosun hıncını alır. Hâlbuki Finli antrenör Pelinnen, Fatih Kulübü pehlivanlarını kulüp dışında kuvvetlerini başkalarına karşı kullanmaktan katiyetle men etmiştir.

Tosun 1938'de Kolej'de akademideyken, Atatürk hayatının son demlerinde. Ekseriyeti Türk olan Fransız müstemlekesi Suriye'nin parçası Hatay'a göz dikmişti. Dünyanın gözü Danzig'i işgal eden Hitler Almanya'sında. Bundan istifade eden Atatürk, müthiş bir diplomatik dolap döndürerek Hatay'ı hür devlet ilan eder, Ankara'dan Tayfur Sökmen reisicumhur tayin edilir. Tayfur Bey, Tursun Bey'in dostlarından. Tursun Bey, İstanbul'dan Hatay'a İnhisarlar Vekili olarak gider. Atatürk Hatay'ın ilhakını göremeden vefat eder. Hatay 1939'da Türkiye'nin bir vilayeti oldu. Tursun Bey de İnhisarlar baş müdürü, amma kısa vekillikten kalma ev, araba, hizmetçi, uşak, hâlâ mevcut. Tosun yaz ve sömestir tatillerinde Antakya'da evine gider. İstanbul'dan Adana iki gün, oradan İskenderun'a ve nihayet Antakya'ya bir gün. İyi ki Adanalı, Mersinli sınıf arkadaşları var, yiye içe, güle oynaya beraber giderler.

Hatay alındığı zaman asfalt yollar kaymak gibi, Antakya'da sinemalar, gazinolar, nehir kenarında pastahaneler, kahvehaneler, lüks lokantalar ve otellerle sanki ufak bir Fransız kasabası gibi. Afife